

Da præsterne skulle købe præstegårdenes bygninger

retfærdig dom, at jeg formedelst præstegårdens brøstfældighed og kaldets ringhed måtte nyde nogen hjælp efter cessions brevs videre formelding«.

Hr. Anders fik dog ikke sine forventninger opfyldt. Både han og hr. Morten Lime blev dømt til at betale alle renter.

Af Vejen præstegård blev hele købesummen indbetalt til Børnehuset 1721 af hr. Anders' efterfølgers, Jakob Bendtsens dødsbo.

De Malt herreds præster har haft grund til i endnu højere grad end de fleste andre præster af føle det uretfærdige i den særbeskatning, som købet af præstegårdsbygningerne var. *H. K. Kristensen.*

Kilder: Malt herreds tingbog 1682, 17/6. P. Severinsen: Folkekirkens Ejendoms-Historie. O. Nielsen: Malt Herred. Vibergs præstehist. Aksel Lassen: 1659, da landet blev øde.

EN LIREMANDS ENDELIGT

Torsdag den 19. oktober 1682 fik *Bobøl* i *Føvling* sogn besøg af en liremand med familie.

Han havde en lire med sig, et musikinstrument, der nu er gået af brug og erstattet af lirekassen.

Liren, »bondeliren«, som den sluttelig blev kaldt, var i gammel tid et meget udbredt strygeinstrument. Ligesom violinen havde den et resonanslegeme med to lydholder, over legemet var der spændt strenge. På en eller to af disse spilledes melodien. Man greb ikke på dem med fingrene som på violinen; i stedet for trykkede man på tangenter, der så forkortede strengene. Andre strenge lå frit og gav uforandret samme tone. Man brugte heller ikke violinbue; man strøg på strengene med et harpikset hjul, der stod i forbindelse med et håndsving, som man drejede rundt med højre hånd,

medens venstre hånd behandlede tangenterne. I det 13. århundrede var liren meget udbredt og smykkedes med malerier, ja med guld og ædle stene. Men på den tid, nærværende skildring drejer sig om, var den sunken ned til at blive et instrument for tiggere, omstrejfer og zigeunere under deres vandren omkring for at kalde på godgørenheden.

I de første åringer af 1800-tallet var der vist ikke flere liren i brug end dem, visse natmænd eller rakkere bar sammen med deres glarkiste. Nu opfandt man nemlig lirekassen, og den fortrængte fuldstændig liren, endogså så grundigt, at end ikke den ellers næsten alvidende H. F. Feilberg har vidst besked, idet han i sin Jyske ordbog fra 1890-erne nok kender ordet lire, men ikke genstanden. Han troede, det gjaldt lirekassen. Og nu høres ordet uhyre sjældent, næsten kun i børneremsen: »Jen, tow - køs æ sow, trøj - fier - spel o lier . . .«

Det var for at forlyste de Bobølfolk og derved tjene en skilling, liremanden optrådte. Han navngav sig som *Anders Andersen*. Han havde tidligere været korporal under major Frederik Sehested til Krogsgård og Skodborghus. Inde hos Terkel Jensen, der var fæster af en halvgård, som tilhørte rådmand Hans Vandel i Ribe, bad han om husly for natten. Terkel var ikke hjemme, men hans kone gav tilladelsen, og liremanden lod da sin kone, sit barn og »deres ringe tøj« blive der, hvorefter han gik omkring i byen med liren for at fortjene noget »til underholdning«.

Han kom også ind til *Søren Jacobsen*, der boede i et lille hus, som ejedes af Jørgen Skeel Due til Sønderkov. Søren Jacobsen drev vist krohold. I alt fald solgte han brændevin.

Her sad en rytter, der ellers havde »sit tilhold og værelse« hos Maren Mikkelskone. Rytteren, *Holgier*

Lauridsen, havde allerede drukket en del brændevin, da liremanden trådte ind. Rytteren bad ham nu spille for sig, og »så legte [spillede] han for hannem«. Derfor gav han ham en skilling lybsk. Så fandt rytteren på, at han ville hjem gennem byen med musik, så manden skulle »lege ham hjem til hans logement«, hvad han også gjorde, derfor fik han 4 skilling danske. Imidlertid havde rytteren købt et pindkrus brændevin (2 pægle), som han tog med sig hjem.

Liremanden var blevet bange for rytteren og havde bedt Søren Jacobsen følge med, og det havde han gjort. De sad da inde hos rytteren og drak brændevinen, men snart søgte rytteren at komme i klammeri med Anders Andersen, så Søren Jacobsen sagde til spillemanden, at han hellere måtte gå. Han skyndte sig da bort. Rytteren truede og undsagde ham, bandt sin kårde om sig og løb efter ham. Han fandt ham inde hos Søren Jacobsen. Rytteren ville nu have liren fra ham og forlangte hans pas, som han så fik at se. Da Kromanden sagde, der skulle ikke ske liremanden overlast dér i huset, løb rytteren ud, idet han stadig truede og undsagde spillemanden.

Det var aften, og noget efter ville Anders Andersen gå over til Terkels, til sin kone og sit barn. Rytteren opdagede ham og for efter ham med dragen kårde rundt om »en vandflod« (vandpyt). Liremanden løb med hatten i hånden og bad for Guds skyld om at være i fred. Til sidst jog rytteren ham ind ad Terkels dør, som liremanden smækkede i og holdt imod indefra, så rytteren ikke kunne støde den op. Han greb da sin pistol og skød gennem døren.

Liremanden udstødte et stort skrig, fik døren op, men faldt så ned på jorden uden for døren. Han var død. Morderen flygtede.

Der blev nu taget syn over den døde. En af sande-

mændene i Malt herred, Hans Nielsen i Egeris, samt tre Askovmænd besigtigede liget i Terkel Jensens gård. Manden var skudt over venstre bryst, hvor der var så stort et hul, at man kunne sætte en finger deri, og ved hullet på stuedøren var der sveden af ild og sværtet af krudt.

Der udstedtes stævning mod rytteren. Den forkyndtes for hans værtinde. Selv var han åbenbart over alle bjerge.

H. K. Kristensen.

(Malt hds. fb. 1682 21/10).

BYENS PÆL PÅ TORVET

Den på flere områder højt fortjente Vardeoverlærer Jens Olsen offentliggjorde i sin tid nogle årgange af Varde bys regnskaber fra 1600-tallet. Det var navnlig for derved at belyse byens tilstand under dette århundredes ødelæggende krige.

Af regnskaberne fremgår det, at 1. september 1658 havde byen en udgift på »en pæl, der stod på torvet, hvortil medgik 3 pund stangjern til maner og ringe«. Jens Olsen tilføjer: »Hvad denne brugtes til nævnes ikke.«

Det er dog ikke vanskeligt at forklare. I flere af vore gamle købstæder stod nemlig helt fra middelalderen en skampæl, »byens kag«, på torvet. Varde har altså også haft sin. Og kagen var i simpleste form en solid pæl med de nødvendige jernbånd og lænker.

Det var et straffeinstrument. Man brugte den, når delinkventer skulle hudstryges. Han eller hun blev da lænket fast til pælen under piskningen. Hugo Matthiessen giver følgende malende skildring af dette instrument:

»Midt paa Stadens Torv, hvor Bytinget holdtes un-